

Veritas és amor: igazság a tanításban, szeretet a nevelésben.

A Trefort szellemisége

Mohay, P.: A Trefort szellemisége

A könyv már megjelenésében is imponáns: keménytablás, mintegy 576 oldalas. Rövid, frappáns, lényegre törő címe a kötet tartalmának magától értetődőségére utal. A Trefort Ágoston Gimnáziumnak *van* szellemisége. Ezt az állítást jól kiegészíti a címoldalon látható, 1900 körül, a fizika előadásban egy tanárjelölt óráján készült fotó, aminek bal szélén az akkori igazgató Badics Ferenc, jobb szélén pedig az órán hospitáló tanárjelöltek láthatók. Mi lehetne jobb illusztráció egy olyan könyv elejére, amely Európa első mintagimnáziumának, mai kifejezéssel gyakorlógimnáziumának a szellemiségét próbálja tetten érni? Hiszen emberek vannak a képen. Vezető, tanárok, diákok, tanárjelöltek. Emberek, akik kötődtek az iskolához. Ők azok, akik hordozói voltak, és hordozói ma is az iskola szellemiségének. Az ő gondolataikban, véleményükben, emlékeikben érhető tetten mindaz az értékrend, normarendszer, stílus stb., ami ezt az intézményt jellemezte. És nemcsak hordozói, sok esetben a szellemiség megteremtői, megőrzői, továbbvivői is ők maguk.

A könyv hátoldalára a gimnázium imponáns épületét ábrázoló kép került, hiszen egy ilyen idős, 152 éves intézménynek az épületében (ami 137 éve ad helyet az iskolának) is megjelenik misztikus módon az a légkör, ami folyosóit és termeit oly sokáig belengte, belengi ma is. Mintha falai szivacsként szívták volna magukba az évtizedek történetét. Jelkép lesz, egyfajta szimbólum, megtestesítője mindannak, amitől ez az iskola az, ami. Azoknak

legalábbis mindenképpen, akik a folyosóit rótták, padjait koptatták. Hiszen a falak, a téglák sokkal inkább kézzel fogható, jelen lévő, örök. Összeköti a múltat és a jelent és reményeink szerint a jövőt is. Ha valaki átéli ennek a generációkon átívelő kapcsolatnak a csodáját, az együvé tartozás felemelő érzését, akkor szinte kötelességének érzi, hogy megőrizze, és továbbadja azt.

Mohay Péter, a kötet szerkesztője, majd négy évtizede a Trefort tanára, nagy munkába fogott, amikor megpróbálta tetten érni az iskola egyediségét, különlegességét, identitását, szellemét. Hiszen ezt mindenki inkább érzi, mintsem hogy szavakkal ki tudná fejezni. Hogyan lehet tetten érni, forrásokkal alátámasztani, bemutatni ezt az érzést? Mohay Péter nagyon jó érzékkel az emberek emlékeiben, érzéseiben, attitűdjeiben próbált kutatni. Mi kellett ehhez? Számos forrás feltárása az iskola első évtizedeiről, és számos interjú elkészítése az elmúlt hét évtizedről. Interjúalanyai között megtalálhatók 20-tól 100 évesig az iskola diákja, alumnusai, tanárjelöltjei és tanárai. A fő kérdések, amelyek segítettek a félig strukturált interjúk elkészítését: Milyen volt az iskola szelleme, szellemisége? Milyen volt a tanárok nevelői hatása, milyen tanítási módszereket használtak, mi minden jellemezte a tanár-diák viszonyt? Milyen emlékezetes események élnek még most is az egykori diákok emlékezetében, amelyek valamilyen módon jól illusztrálják az iskola pedagógiai vagy nevelői attitűdjét? A szerző tehát szubjektív (belső) véleményeket vizsgált egy objektív (külső) keretbe illesztve.

A könyv első fejezetében nyomon követhetjük, hogy milyen alapos előkészítő munka indította útjára 1872-ben (Pauer Tivadar miniszter javaslatára) Európa első gyakorló gimnáziumát. Az iskola szellemisége két fontos személyiségtől, alapítóiktól ered. Az egyikük Bartal Antal, az iskola első igazgatója, aki 18 évig vezette az intézményt, a másikuk pedig Kármán Mór, aki 25 esztendőn át volt az iskola pedagógiai vezetője. A második fejezet az iskola működését és feladatait mutatja be a századforduló körüli időszakban. A harmadik – leghosszabb – fejezetben a tanárok, diákok, tanárjelöltek visszaemlékezéseit olvashatjuk kronologikus sorrendben. A negyedik fejezetben a legalább tíz éven át működő, vagy legalább tíznapos, ismétlődő iskolai táborokat ismerhetjük meg. Az ötödik fejezet a nyolcvanas évektől napjainkig tartó időszakra fókuszál, míg a hatodik az iskolatörténeti korszakokat mutatja be röviden, valamint felsorolja az iskola igazgatóit.

Mi egy ilyen kutatás fő nehézsége, és ezzel értéke? Felkutatni mindazokat, akik az egyes korszakokban a fenti szerepek bármelyikében részesei voltak az iskola életének, működésének, önmagában is nagy kihívás. A közel 100 interjút elkészíteni, digitalizálni, rendszerezni, valamint a legfontosabb gondolatokat kiemelni, a kötetet megszerkeszteni, szintén komoly teljesítmény, nem csoda, hogy jelen esetben is években mérhető az ezzel való foglalatosság időtartama. A fiatalabbak a jelenkor és a közelmúlt eseményit tudják élénken feleleveníteni, míg az idősebbek esetében talán kissé elhalványultak már az emlékek, ugyanakkor a kor előrehaladtával egyre inkább körvonalazódik az emberben, hogy mik voltak a valódi, a nagyon erős hatások, az életünket végigkísérő bölcsességek, vagy akár pontosan időzített pofonok, amelyeket az iskolától (tanároktól, diáktársaktól) kaptunk. A könyv nagy erénye – a kutatás nagyságán túl – az az úttörő kísérlet, amely során a szerkesztő módot keres – és talál – az első látásra megfoghatatlan fogalom megszelídítésére, a Trefort szellemiségének bemutatására.

Mert mi is az a szellem, szellemiség? Hagyomány, egyéniség vagy lélek? Van-e fejlődése, kibontakozása, esetleg hanyatlása? A szellemiség bizonyára minden korban elsősorban az iskola vezetésétől függ. Az embertől, akinek a kezében összpontosul az a hatalom – persze bizonyos keretek között –, hogy döntsön arról, mi a jó, és mi a rossz, mi a szép, mi a csúf, mi a hasznos és mi a haszontalan – ezzel máris értékrendet teremtve. Amint ez a norma- és értékrendszer beveszi magát az iskolába, rejtett tantervvé válik. Hat a diákok szocializációjára éppúgy, mint a tanárokéra, meghatározza az iskola kommunikációs klímáját, az iskolai hierarchiát. Amennyiben ezt a kollégák, diákok, tanárjelöltek a saját meggyőződésükké is választják, és elfogadják ezt a rendszert mindenek felett, képviselik, és hisznek benne, akkor ebből léggör és később szellemiség lesz.

Mi tehát a konklúzió? Röviden úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kutatási eredmények alapján kiviláglik, hogy a Trefort Gimnázium egy elitiskola. Ismerve az elmúlt évek gimnáziumi rangsorainak eredményeit, és tudván, hogy a Trefort évek óta stabilan a 10 legjobb magyar gimnázium között szerepel, ez nem meglepő felfedezés. De Mohay Péter ezzel az eredménnyel nemcsak a Trefort szellemiségéhez jutott közelebb, hanem az elitiskolák szellemiségéhez is. Az utca embere talán azt gondolja, hogy az elitiskola az az intézmény, ahová többszörös a túljelentkezés, színvonalas oktatás folyik magasan képzett tanárok révén. A diákok példásan viselkednek, jólneveltek, jellemzően és minimum a középosztályból származnak. Ezen állítások valószínűleg helytállóak, de mitől lesz egy iskola ennyire népszerű? Miért iratja az alumnus szülő ugyanoda a gyermekét? Mit tud ez az iskola, amit a többi iskola nem?

A szerkesztő a fenti kérdésekre pontos válaszokat ad, amely válaszok többsége minden elitiskolára igaz: a nevelés légköre nyitott és empatikus; illik műveltnek lenni, a tudás érték; a tanárok nagy odaadással tanítanak; jellemző a magas szintű tanári elvárás; fontosnak tartják a diák

egyéniségét, az ítélőképességet, a vitakultúrát; érték az érdeklődés, a kíváncsiság, a nyitottság, a kritikus gondolkodásmód, a kötelességteljesítés, az őszinteség, a becsületesség, a mások iránti előzékenység, a tapintatos magatartás, az odafigyelés és az elfogadás; a diákok büszkék rá, hogy az iskola tanuló; felnőtt korukban is jellemző rájuk az összetartás. Az ilyen iskolák légköre nagyon emberi, ugyanakkor jellemző a „húzd meg, ereszd meg” hatás, azaz a liberális szemlélet nagyon határozottan meghúzott keretekkel párosul. Az elitiskola a diákjai számára egy emocionális védőburok: a szabályok, a hierarchia nem negatív hatást vált ki, hanem biztonságot jelent.

A szerkesztőnek, Mohay Péternek tehát sikerült, amire vállalkozott, és amit hazai oktatási intézmény esetében még senki nem tett meg: nemcsak tetten érte a Trefort

Gimnázium szellemét, de megerősítette, és könyv formájában a következő generációknak stafétaként át is adta azt. Kézzelfoghatóvá, akár külső szemlélők számára is megismerhetővé tette iskolája belső világát, egyéniségét. Mindez azt bizonyítja, és a kötet megszületése maga az érv az állítás mellett: csak annak az iskolának van szellemisége, amit nagyon szeretnek. „És ne felejtsek el, én mindig itt vagyok maguk körül, még akkor is, ha úgy látszik, hogy nem látzom.” (Szűcs, 1962. 13.)

Mohay, P. (2024, szerk.). *A Trefort szellemisége*. ELTE Trefort Ágoston Gimnázium.

Fizel Natasa

*Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar*

Irodalom

Szűcs, J. (1962). A gyakorlóiskola szelleme. *Egyetemi Lapok*, 4(36), 13.